

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Esitysluonnoksessa sosiaalihuoltolakiin ehdotetuissa muutoksissa on kyse ennen kaikkea julkisen talouden säästötoimista. Vaikka uudistusta perustellaan palvelujärjestelmän selkeyttämisellä, hallinnollisen työn vähentämisellä ja asiakkaiden tarpeisiin vastaamisen parantamisella, sen keskeisenä tavoitteena on sosiaalipalveluista saatavien säästöjen toteuttaminen. Muutoksilla tavoitellaan 100 miljoonan euron säästöjä. Tämän vuoksi esitystä on arvioitava erityisesti perus- ja ihmisoikeuksien, palvelujen tosiasiallisen saatavuuden sekä haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeuksien näkökulmasta.

Perustuslain 19 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Lisäksi palvelujen tulee toteutua yhdenvertaisesti ja tosiasiallisesti myös niiden henkilöiden kohdalla, joiden mahdollisuudet käyttää palveluja tai valvoa oikeuksiaan ovat heikentyneet esimerkiksi köyhyyden, vamman, korkean iän, väkivallan kokemusten tai muun haavoittuvan aseman vuoksi.

Esitysluonnoksen merkittävin huolenaihe liittyy siihen, että säästöpainee, palvelujen yhdistäminen ja sääntelyn väljentäminen voivat johtaa palvelujen saatavuuden, laadun ja yhdenvertaisuuden heikkenemiseen. On selvää, että hyvinvointialueet kohdistavat säästöjä ensisijaisesti palveluihin,

joiden järjestämisveloitteesta ei ole laissa yksityiskohtaisesti säädetty. Kasvatus- ja perheneuvonta on yksi tällainen palvelu, jonka (yhdenvertainen) saatavuus voi esitettyjen muutosten myötä vaarantua. Tämä voi johtaa siihen, että palvelujen saatavuus ja sisältö vaihtelevat aiempaa enemmän eri hyvinvointialueiden välillä. Riskinä on, että oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin toteutuu eri tavoin riippuen henkilön asuinpaikasta.

Esityksellä on myös merkittäviä sukupuolivaikutuksia. Sosiaalihuolto on voimakkaasti naisvaltainen ala, minkä vuoksi henkilöstövähennysten vaikutukset kohdistuvat erityisesti naisiin työntekijöinä. Samanaikaisesti julkisten palvelujen supistuminen lisää riskiä siitä, että hoiva- ja huolenpitovastuu siirtyy entistä enemmän perheille ja läheisille, mikä käytännössä tarkoittaa useimmiten naisille kasaantuvaa palkatonta hoivatyötä. Tällä voi olla sukupuolten tasa-arvoa heikentäviä vaikutuksia sekä työelämässä että kotitalouksissa. Lisäksi kasvatus- ja perheneuvonnan erillisen sääntelyn poistaminen voi heikentää matalan kynnyksen tukea vaikeissa perhe- ja erotilanteissa, mikä saattaa lisätä erityisesti naisten kuormitusta tilanteissa, joissa he kantavat päävastuun lasten arjesta ja hyvinvoinnista.

Asiakasmaksujen korotuksia arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota perustuslain 19 §:n veloitteeseen turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Hallituksen esitysluonnoksessakin todetaan, ettei tilannetta, jossa asiakasmaksujen korotukset yhdessä aiempien leikkausten ja maksukorotusten kanssa johtavat siihen, että ihmiset jättävät hakeutumatta tarvitsemiinsa palveluihin tai kieltäytyvät niistä taloudellisista syistä, voida pitää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta ongelmattomana. Vaikka lainsäädäntö sisältää mahdollisuuden maksujen alentamiseen tai perimättä jättämiseen, näiden suojausmekanismien toimivuus edellyttää, että asiakkaat ovat niistä aidosti tietoisia ja kykenevät käyttämään oikeuksiaan. Hyvinvointialueiden tulee aktiivisesti tiedottaa näistä oikeuksista erityisesti iäkkäille, vammaisille ja muille haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille. Muutoin on olemassa riski, että asiakasmaksujen korotukset käytännössä heikentävät palvelujen saavutettavuutta ja vaarantavat oikeuden riittäviin palveluihin. Erityisen huolestuttavaa on, että korotukset kohdistuvat voimakkaasti iäkkäisiin henkilöihin, joiden palvelujen käyttäjistä enemmistö on naisia.

Lapsivaikutusten arvioinnissa tunnistetaan useita merkittäviä riskejä lasten oikeuksien toteutumiselle. Erityisesti säästöpainneiden, väljemmän sääntelyn ja mahdollisten henkilöstövajeiden yhteisvaikutusten arvioidaan voivan heikentää palvelujen saatavuutta, laatua ja alueellista yhdenvertaisuutta sekä erityistä tukea tarvitsevien lasten asemaa. Riskinä on, että lasten oikeus riittäviin sosiaalipalveluihin ja yhdenvertaiseen kohteluun heikkenee. Tämän vuoksi uudistuksen vaikutuksia tulisi seurata erityisesti lasten palvelujen saatavuuden, tuen riittävyyden, oikeusturvan sekä lastensuojelun tarpeen kehittymisen näkökulmasta.

Esitysluonnoksessa tunnistetaan myös myönteisiä vaikutuksia haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeuksien toteutumiselle. Suojelun tarpeen nykyistä selkeämpi huomioiminen voi parantaa väkivallan, hyväksikäytön ja ihmiskaupan uhrien tunnistamista sekä vahvistaa ilman huoltajaa maassa olevien lasten oikeutta saada tarvitsemansa sosiaalihuollon palvelut. Sosiaalihuollon prosessien selkeyttämisen arvioidaan tukevan erityisesti niiden henkilöiden asemaa, joilla on vaikeuksia hakea apua tai joiden elämäntilanteeseen liittyy useita samanaikaisia ongelmia.

Muutoksilla voi olla erityistä merkitystä naisille, jotka ovat muita useammin lähisuhdeväkivallan uhreja. Näiden tavoitteiden toteutuminen edellyttää kuitenkin riittäviä resursseja ja henkilöstön osaamista.

Työ- ja toimintakykyä edistävien palvelujen uudistukseen liittyy puolestaan merkittäviä riskejä vaikeasti työllistyvien henkilöiden kannalta. Mikäli nykyisille kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille ei pystytä turvaamaan heidän tarpeitaan vastaavia korvaavia palveluja, seurauksena voi olla palvelukatkoksia, syrjäytymisen lisääntymistä sekä muiden sosiaalisten ongelmien pahenemista. Esitysluonnoksen mukaan vaikutukset voivat näkyä myös päihdeongelmien lisääntymisenä sekä lastensuojelun ja muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeen kasvuna.

Esityksen arvioinnissa on tärkeää huomioida myös muutosten yhteisvaikutukset. Sosiaalihuoltolain muutokset kohdistuvat pitkälti samoihin väestöryhmiin, joihin on tällä hallituskaudella kohdistunut muita sosiaaliturvaa heikentäviä toimia ja asiakasmaksujen korotuksia. Riskit kasautuvat erityisesti pienituloisille, vammaisille, iäkkäille, yksinhuoltajille, väkivallan uhreille sekä muille haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille. Myös alueelliset erot palvelujen järjestämisessä voivat lisätä eriarvoisuutta.

Yhteenvedona voidaan todeta, että vaikka esitysluonnos sisältää eräitä myönteisiä tavoitteita liittyen palvelujen yhteensovittamiseen, suojelun tarpeen tunnistamiseen ja haavoittuvien ryhmien aseman vahvistamiseen, sen keskeiset riskit liittyvät palvelujen saatavuuden, laadun ja yhdenvertaisuuden heikkenemiseen sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen tilanteessa, jossa uudistusta toteutetaan merkittävien säästötavoitteiden ohjaamana. Jos palvelujen saatavuus, saavutettavuus tai tosiasiallinen käyttö heikkenevät asiakasmaksujen korotusten, palvelujen supistamisen, henkilöstövähennysten tai alueellisten erojen seurauksena, syntyy vakava riski siitä, ettei perustuslain 19 §:ssä turvattu oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin toteudu yhdenvertaisesti kaikille.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

-

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

-

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

-

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

-

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

-

Vainio Anniina
Naisjärjestöjen Keskusliitto